

TİB

TÜM İKTİSATÇILAR BİRLİĞİ

AYLIK BÜLTENİ

Kasım - 1977
Sayı : 41

250 Kuruş

DERİNLEŞEN BİR YAPISAL DARBOĞAZ - ENERJİ BUNALIMI

İÇİNDEKİLER

- Derinleşen bir yapısal darboğaz Enerji Bunalımı 1
- Çokuluslu Tekeller ve dünya bilgisayarlar sanayii ... 5
- Anason 12
- İran 16

**TİB Adına Sahibi ve Sorumlu
Yazı İşleri Müdürü
Mehmet Tanju AKAD**

Yönetim Yeri :
Karanfil Sok. 14/10
Kızılay - ANKARA

Basıldığı Yeri :
ŞAFAK Matbaası - ANKARA

Bültendeki yazılar kaynak gösterilmek ve içeriği değiştirilmemek şartıyla yayımlanabilir. İlgili sayılardan gönderilmesi rica olunur.

1963 yılından beri izlenen «planlı ve karma ekonomi» gereğince devletin üstlendiği, büyük çapta sermaye gerektiren altyapı yatırımları, bağımlı ve çarpık kapitalizmin bir ürünü olarak, 1977'lere gelindiğinde, çok açık bir biçimde, acil ve kronikleşmiş bir sorun olarak kendini duyurmaktadır. Altyapı yatırımlarının dengesiz bir biçimde ve planlanan hedeflere göre gecikmiş olarak gerçekleşmesi, giderek kapitalist üretim ilişkilerinin yeniden üretimini derinden etkileyecek boyutlara ulaşmıştır.

Altyapı yatırımları içinde birincil derecede önemi olan enerji üretiminin ve özellikle de elektrik enerjisi üretiminin Türkiye'de ekonomik hayatı felce uğratabilecek derecede bir sorun haline gelmesi kuşkusuz bir raslantı değildir.

Yaşamakta olduğumuz enerji bunalımına çözüm olarak, hakim sınıfların sözcüleri, sanki Türkiye'de enerji üretimi için gerekli kaynakların üst sınırına ulaşılmışçasına, kısa dönem için gaz türbinlerini, uzun dönem için ise nükleer enerji santrallerini önermektedirler.

Gerçekte, enerji bunalımının nedeni enerji üretiminde kullanılan kaynakların yetersizliği değildir kuşkusuz. Tersine ülke gereksinimlerini uzun yıllar karşılamaya yetecek olan kaynakların israfı ve ya atıl bırakılmasıdır sözkonusu olan.

Birincil enerji üretiminde kaynakların payları ile enerji tüketimi dağılımının 1975'deki durumuna bir gözatmak dengesizliğin hangi düzeyde olduğunu göstermek için yeterlidir.

ÇİZELGE I (*)

	Birincil enerji Üretiminde kaynakların dağılımı	Enerji tüketiminde dağılım
Kömür	% 42	% 22
Petrol	13	47
Hidrolik	15	5
Odun-tezek	30	26

Kaynak : TMMOB Enerji Raporu, Eylül 1977, Ankara

Yukarıdaki çizelge, bir yandan hidrolik potansiyelin atıl bırakıldığını, öte yandan da, döviz harcamalarının çok büyük bir bölümünü oluşturan, petrole ne kadar bel bağlandığını açıkça göstermektedir. Halbuki, ülkemizdeki yıllık 75 milyar kw's'lik su potansiyelinin, 1976 verilerine göre, ancak % 9'undan yararlanılmaktadır. (1)

Öte yandan, Türkiye'de varlığı saptanan kömür türlerinden taşkömürün rezerv tutarı 800 milyon tondur. Bunun ise ancak 200 milyon tonu kullanılabilir olarak saptanmıştır. Sınırlı olan bu kaynağın tümünün demir-çelik endüstrisinde kullanılması gerekirken, elektrik üretiminin % 6.5'i taşkömüründen sağlanmaktadır. Buna karşın, demir-çelik endüstrisinin tüketimi için taşkömürü ABD'den ithal edilmektedir (2)

Bilinen linyit varlığımız ise 5 milyar ton dolaylarındadır. Henüz gerçek anlamda üretime geçmeyen Afşin-Elbistan linyitleri dışında, kamu kesimi toplam linyit rezervlerinin % 32'sini, özel kesimde % 68'ini elinde bulundurmaktadır. 1975 yılı üretiminin ise % 68'ini kamu, % 32'sini özel kesim gerçekleştirmiştir. Yani özel kesim elin-

de önemli tutarda atıl kapasite bulundurmaktadır. (3)

Bugüne kadar ülkemizde sağlıklı ve gerçekçi bir kömür politikası, üretim-tüketim planlaması uygulanmamış, gereken yatırımlar zamanında yapılmamıştır. Üstelik bu yatırımlar için genellikle zorunlu olan kredilerin sağlanması emperyalist metropoller veya onların paravana ekonomik örgütlerine belli koşullara bağlanmaktadır. Örneğin Afşin-Elbistan santralının yapımı için gerekli krediyi veren Dünya Bankası ikrazatın yapılabilmesi için elektrik fiyatlarının yükseltilmesini şart koşmuştur. (**)

Enerji gereksinimiz yıllarca ucuz ve bol olması gerekçesiyle petrole dayandırılmış, ülke kaynakları geliştirilmemiş, kullanımlarının ilkelliği sürdürülmüş, dışa bağımlılığımız artmıştır. Örneğin 1960'dan 1975'e kadar petrol tüketiminin genel enerji tüketimindeki payı % 15'den % 48'6'ya çıkarken, linyitin payı % 6,7'den ancak % 10,4'e ulaşabilmiştir. (4) 1972-1975 döneminde ham petrol fiyatlarının 5 kat artması tüm ülkeleri petrol tüketimini kısıtlayıcı önlemler almaya zorlarken Türkiye bu dönemde petrol tüketimini arttıran ender ülkelerden biri olmuştur. Günümüzde ihracat gelirlerinin % 60'ini petrole ödeyen Türkiye, TL.'nin sürekli değer kaybetmesi de göz önünde bulundurulursa, 1980'de ihracat gelirlerinin % 75-80'ini petrole vermek zorunda kalacaktır.

Öz kaynaklara yönelmenin bir sorunluluk olarak belirlediği petrol bunalımından sonra yılların ihmali ile geri plana itilen kömürlerimize ani yöneliş, beraberinde bir çok darboğaz getirmiştir. Isınma-ısıtma gereksiniminin karşılanmasındaki açığın sürekli büyümesine rağmen, linyitlerimiz büyük ölçüde termik santral kullanımına ayrılmaktadır. Bugün Türkiye'de 3 milyonun üstünde kişi, ocak, tandır vb. ilkel yollarla ısınmakta, toplam enerji

tüketiminin % 25'i odun ve tezekle karşılanmaktadır. Elektrik enerjisinden yararlanamayan nüfus ise % 50'yi bulmaktadır. (5)

Linyitin % 19'unu, petrolün % 25'ini ve elektriğin % 74'ünü tüketen sanayi kesiminin yapısını daha önceki yazılarımızda ayrıntılı olarak incelemiştik. Kısaca bir daha belirtmek gerekirse : sanayinin % 47,7'si tüketim, % 36,2'si ara malları, % 16,1'i ise yatırım malları sanayii niteliğindedir. (1977 yılı programı üretim tahminleri.) Gerçek sanayi niteliğinde olması gereken ara malları ve yatırım malları kesiminin dışı bağımlı ve çarpık yapısı ise açıktır.

Uzun dönem projelerinden olması olası nükleer enerji santrallerine gelince : Bu tür santral yatırımlarının pahalı olması bir yana, nükleer santrallerde kullanılan radyoaktif elemanlar ancak ileri teknoloji gerektiren ve uzun süreçlerden sonra zenginleştirilip kullanılabilir duruma getirilmektedir. Zenginleştirme sürecinin gerek tekno-

lojisi gerekse tesisleri bugün emperyalist metropollerin tekelindedir. Öte yandan, Türkiye'nin radyoaktif mineral rezervleri henüz saptanmamıştır. Bilinen rezervlerin ise kalitesi düşüktür. Bu tür enerji santrallerine çözüm yolu olarak bakmak bir kez daha öz kaynakların değerlendirilmesini ihmal etmektir. Emperyalist metropollerin bugüne kadar geri bırakılmış ülkelerde kurdukları veya kurmaya giriştikleri nükleer santraller söz konusu ülkeleri bir kat daha dışı bağımlı kılacaklardır. Türkiye içinde aynı durum sözkonusudur.

Son günlerde enerji tasarrufu gerekçesiyle kamu iktisadi teşebbüslerinden bazılarının üretim dışı bırakılması bazılarının ise üretimlerini yavaşlatmalarının istenmesi, ayrıca bu işletmelerin ek yatırımlarının, yeni personel harcamalarının yıl başına kadar kısılması kararları, enerji bunalımından yeni darboğazlara girilmeksizin kurtulmanın hakim sınıflar ve hükümetleri açısından mümkün olmadığını en iyi göstergeleridir.

- (*) Üretim kaynaklarının dağılımında kullanılan birimler ağırlık veya hacim cinsinden olmasına karşın, tüketim dağılımında enerji birimleri kullanılmıştır.
- (**) Görünürde bu koşul resmen kabul edilmemişse de, IMF'nin «önerileri» ile uygulanmaya konulan «tedbirler paketi» çerçevesi içinde yapılan zamlar arasında elektrik fiyatlarına da yer verilmiştir.
- (1), (2), (3), (4), (5) TMMOB, Enerji Raporu, 1977, Ankara.

50 TL'den az istekler için posta pulu gönderilmesi rica olunur.

TÜSTAV

TİB. ARAŞTIRMASI No. : 18

EMPERYALİZMİN ÇUKUROVA'YA GİRİŞİ

Bülent VARLIK

88 Sayfa 10.— TL.

Yabancı Sermaye'nin Çukurova'ya girişi/Ticaretin gelişmesi/İlk yabancı Sermaye yatırımları/tarımsal yapıdaki değişmeler/Sanayi kurulması/Madenlerde yabancı etkinliği/Emperyalizmin çıkarlarını koruyan kurumlar/İşçi sınıfının doğuşu - Tarım ve Sanayi proletaryası

TİB. ARAŞTIRMASI No : 12

YURT DIŞINDAKİ İŞÇİLER ve SORUNLARI

104 Sayfa 7.50 TL.

Genel olarak işgücü göçü/Türkiye ve yurtdışına işgücü akımı/Yabancı ülkelerdeki durum/Yurtdışındaki işçilerin geri dönüşü/İşçi göçünün ekonomik etkileri.

Çokuluslu Tekeller ve Dünya Bilgisayar Sanayii

1. EKONOMİDE BİLGİSAYARLARIN YERİ VE ÖNEMİ :

Emperyalist metropollerde üretici güçlerin gelişmesi II. Paylaşım Savaşından sonra önemli bir gelişme göstermiştir. Kimya, nükleer, elektronik, havacılık... vb. alanlardaki bilimsel ve teknolojik gelişmeler, yaşamın her alanında önemli değişikliklere yol açtı. Bilimsel ve teknolojik devrim sürecinde sistem bilimi (siberetik) alanında da büyük gelişmeler oldu ve hem yeni, hem de eski üretim dallarında daha yeni ve yüksek bir aşamaya, otomasyona geçildi. Otomasyona geçişte bilgisayarların yaygın kullanımı etkili oldu. Bugün petrol ve taşmadan sonra en önemli ekonomi kesimi bilgisayar ve iletişim donanımlarının yapımı, yazılım üretimi, dizge danışmanlık hizmetleri toplamını içeren kesimdir.

1950'lerden sonra emperyalist ülkelerde sanayi dalında istihdam ve sermaye yatırımlarından çok bilimsel personel ve araştırma giderleri oranının hızlı bir artış gösterdiğini görüyoruz. Kısaca ARGE olarak adlandırılan, araştırma ve geliştirme harcamalarındaki artış, özellikle emperyalist sistemin jandarmalığını yapan ABD.'de önemli bir düzeye ulaşmıştır. ABD. de araştırma faaliyetlerinde çalışan bilim adamı ve mühendislerin sayısı, üretim alanında çalışanlara oranla diğer ülkelerden daha yüksek olduğundan ABD. işgücü olarak mutlak bir üstünlüğe sahiptir. Gelişmiş Batı Avrupa, İsrail, Japonya gibi, yüksek kalitede işgücü ve beceri açısından, ABD.'ye oranla görece olarak daha düşük üstünlüğe sahip olan ül-

kelerde sermaye sorunları önemli olmamakta, ancak ABD. karşısında yine görece olarak teknoloji üretmedikleri için bilgisayar alanında bağımlı hale gelmektedirler.

18. yüzyılın sonlarında gerçekleşen sanayi devrimi ile birlikte, önceleri ağırlıklı olarak insan gücüyle yapılan işlerin çoğu teknik araçlara aktarılmıştır. Sudan elde edilen enerji ya da yel değirmenleri insanın birim ürün üretiminde enerji harcamasını azaltırken «çalışan makina» insan elinin yerini almıştır. Çağımızda ise otomasyona geçiş söz konusudur. Otomasyon, yeni otomatik sistem ve bilgi aktaran aygıtlara dayanan bir makinalaşma ve teknolojik gelişme biçimi olup mekanik ya da kimyasal işlemler otomatik aygıtlarla denetlenir, aksaklıkları düzeltilir. Öyle ki, bir kez kurulduktan sonra insana duyulan gereksinme çok az olur.

Çağımızın 18. yüzyıldan farklı olan bir yanı da, bilimsel ve teknolojik devrimle tek tek ülkelerin değil emperyalist-kapitalist sistem içindeki tüm ülkelerin ekonomik ve politik ilişkilerinin etkilenmesidir, çünkü günümüzde sermayenin kozmopolit niteliği çok artmıştır.

Bilimsel ve teknolojik devrimin sonuçları, her geçen yıl önemli ölçüde uluslararası ekonomik ve politik ilişkileri etkilemektedir. Onun etkisi altında dünya ticaretinin yapısı ve bileşimi de değişmektedir. Bilgisayarların daha yaygın kullanımı ve iletişim olanaklarının artması kamu yönetimi, sanayi ve hizmet kesimlerinde yönetimin niteliğini ve yöntemlerini değiştirmiş, bu arada çokuluslu tekellerin üretimi daha etkin bir biçimde örgüt-

lemelerine ve doğal kaynakları denetlemelerine yol açmıştır.

Bilimsel ve teknolojik devrimin bir niteliği de deneyimde ve araştırmalardaki başarıların teknolojinin sağladığı donanma, aygıt ve gereçlerle bağımlılığıdır. Bilgi toplama, erişme ve örgütlenme açısından bilgisayarlar güçlü araçlar olduklarından askeri alanda da kullanılmaktadır. Savunma açısından stratejik önem taşıdıklarından ARGE faaliyetlerinin büyük bir kısmı devlet fonlarından destek görmektedir. Emperyalist ülkelerde araştırma harcamalarının dört veya beşte biri savunma araştırmalarına ayrılmaktadır. Devlet sadece fonlarla destek olmakla kalmamakta, aynı zamanda iyi bir müşteri olarak ARGE faaliyetlerini yürüten dev şirketlere pazar da sağlamaktadır. İlk ticari uygulamasına ABD'de rastladığımız bilgisayarlara **Kore Savaşı ile birlikte gereksinim patlamasının ortaya çıktığını görüyoruz.** 1953 yılında Savunma Bakanlığının istemiyle savunma bilgisayarı adıyla anılan 701 bilgisayar IBM firması tarafından yapılmıştır.

Tekelci firmaların ürettikleri teknolojiden tekel kârı elde etmek istemeleri kapitalist ekonominin gereğidir. Maliyeti çok yüksek olan bu buluşları birbirlerine kaptırmak istemezler ve ancak tekel kârı ile satarlarsa yaşayabileceklerini savunurlar. Tekelci firma, teknolojik rantını korumak ve tekel kârını büyütme amacıyla geliştirdiği teknolojiyi hemen patentlememektedir. Ancak, bir başka firma aynı buluşa yönelince derhal patenti almakta, böylece öteki firmaların teknolojik gelişimi durdurulmaktadır. **Bu haliyle patentleme koruma değil, bir engelleme aracı olmaktadır.**

2. BİLGİSAYARLARIN GELİŞİMİ :

1951-1958 döneminde kullanılan bilgisayarlar «1. kuşak bilgisayarlar» olarak adlandırılır. Elektronikteki aşamaların sonucu transistörle «2. kuşak

bilgisayarlar» yapılmaya başlanmıştır. **Vietnam Savaşının ortaya çıkardığı gereksinimler 2. kuşak bilgisayarların gelişimini sağlamıştır.** Vietnam Savaşının 70 milyar dolarlık bütçesinin % 5'i bilgisayar alımına harcanmıştır. Elektronik sanayiindeki yeni gelişmelerle ortaya çıkan entegre (tümleşik) devrelerin bilgisayarlarda kullanımıyla «3. kuşak bilgisayarlar» 1969 yılında kullanılmaya başlamıştır. Bu kuşaktaki bilgisayarlarla, bir bilgisayardan iletişim bağlarıyla aynı anda çok sayıda kullanıcı tarafından faydalanılması olanaklı hale gelmiştir. 1977-1978'de başlayacağı sanılan «4. kuşak bilgisayarlar» da dağılmış işlem kavramı, anlaklı uçlar, çok yüksek hızlar, büyük çapta veri iletişimi, büyük hacimli veri saklama yeteneği gibi özelliklerin bulunacağı anlaşılmıştır.

3. BİLGİSAYAR KULLANIM DÜZEYLERİ :

Birleşmiş Milletlerin düzenlediği uluslararası bir çalışma grubu tarafından hazırlanan ve ülkelerin bilgisayar kullanımındaki yerini saptayan standartlara göre ülkelerin dört temel kullanım düzeyi vardır.

Bu düzeyler ve özellikleri şunlardır :

a) **İkel :** Ülkede çalışmakta olan bilgisayar yoktur. Bilgisayarlarla temas kurmuş ancak birkaç kişi vardır. Bu konuda, ülkedeki tek bilgi kaynağı bilgisayar satıcılarıdır.

b) **Temel :** Devlet ve özel girişim karar merkezlerinde bilgisayarlar konusunda yaygın bir anlayış vardır. Birkaç bilgisayar kurulmuş bulunmaktadır. Az da olsa bilgisayar alanında çalışanlar bulunmaktadır. Ülkede bilgisayar teknik bilimi konusunda eğitime başlanmıştır. Devlet bazı işlerinde bilgisayar kullanılmaktadır.

c) **İşletimsel :** Ülkede bilgisayarların yanı sıra bir takım makinelerde kurulmuştur. Bilgisayar teknik

bilimi konusunda öğrenim ve eğitim merkezleri vardır. Yazılım konusunda tasarım ve üretim sağlanmakta, bazı donanımın yapımı da sürdürülmektedir. Bilim, mühendislik ve tıp başta olmak üzere bilgisayarlardan yararlanmaktadır.

d) **İleri** : Devlet ve yönetim işlerinin çoğu bilgisayarlarla yürütülmektedir. Nitelikli öğrenim ve eğitim programları geniş bir kesime yayılmıştır. Her türden ve büyüklükten bilgisayarların sayısı hızla artmaktadır. Hem yazılım hem donanım tasarlanmakta ve üretilmektedir. Sürekli olarak bilgisayarlara yeni kullanım alanları bulunmaktadır. Uluslararası çalışmalara güçlü bir katılma ve katkı söz konusudur.

Bu temel kullanım düzeylerine geniş düzeyleri de eklenerek yedi kullanım düzeyi tanımlanmıştır.

4. KULLANIM DÜZEYLERİNE GÖRE ÜLKELERİN DURUMU :

Bilgisayar kullanım düzeylerine göre dünya ülkeleri beş grupta toplanmıştır.

a) **Beşinci Grup Ülkeler (Geri Bırakılmış Ülkelerin En Yoksul Kesimi)** : Bu ülkelerin nüfusu 175 milyon olup, satabilecekleri doğal kaynakları yoktur, hatta kendi halklarını besleyecek durumda değildirler. Bu ülkeler çokuluslu şirketler açısından ancak küçük bir pazar durumundadırlar. Afganistan, Etyopya, Somali, Nepal, Mali bu grupta yer alan ülkeler arasındadır.

b) **Dördüncü Grup Ülkeler (Geri Bırakılmış Ülkelerin Diğer Yoksul Kesimi)** : Nüfusu 930 milyon olan bu ülkeler sermaye ve yetişmiş insan gücü açısından sıkıntı çekmektedir. Bu ülkeler temel düzeye geçiş aşamasında olduklarından yılda % 5-10 oranında artan bir pazar sağlayabilmektedirler. Bilgisayar donanım yapımı, yazılım üretimi açısından bir potansiyele sahip olmadıkları görülmekte-

dir. Togo, Bolivya, Kongo, Gana, Ürdün, Kenya, Paraguay, Tunus... vb. ülkelerle birlikte bu grupta yer alan Hindistan kişi başına 120 dolan GSMH ve % 34 okur-yazar oranına rağmen bilgisayar kullanımında işletim düzeyindedir. Hindistan, yalnız bilgisayarlarda değil nükleer güç konusunda da çalışmaktadır.

c) **Üçüncü Grup Ülkeler (Bağımlı ve Çarpık Sanayileri Gelişmekte Olan Ülkeler)** : 620 milyon kişinin yaşadığı bu ülkeler sermaye ve teknoloji açısından dar boğazdadırlar. Bu ülkelerin bazıları petrol ihraç ettiklerinden sermaye bakımından büyük güçlüklerle karşılaşmamaktadırlar. Bu ülkelerin tipik kullanım düzeyi temel düzey olup, yıllık pazar artışının % 18-20 arasında olacağı belirlenmektedir. Endonezya, Libya, Cezayir, Irak, Fas, Meksika, Türkiye,... vb. ülkelerle birlikte bu grupta yer alan İran ve Brezilya çokuluslu şirketlerin teknolojisi ile birleşerek bilgisayar yapımı (montajı) çalışmalarını yapmak istemektedirler.

d) **İkinci Grup Ülkeler (Sosyalist Ülkeler Topluluğu)** : Bu grupta 1.3 milyar insan yaşamakta olup, sosyalizmin inşası yolunda çeşitli aşamaları kateden ülkelere dönüşmektedir. Bu ülkeler bilgisayar üretimine 1958'den sonra başlamışlardır. Bugün, bilgisayar üretimi açısından, emperyalist metropollere göre altı-yedi yıl geri durumdadırlar. Bu ülkelerde çokuluslu şirketlerin lisanslarıyla üretim yapılmaktadır. Bir çok Doğu Avrupa ülkesinde ise Japon ve Batı Avrupa teknolojisi ile ortaklıklar kurulmuştur. Sosyalist ülkeler topluluğu içindeki SSCB., RIAD adlı bir bilgisayarın çeşitli modellerinin üretimi doğu bloku ülkeleri arasında paylaştırmıştır.

Sosyalist ülkeler on yıl öncesine göre emperyalist metropollerle daha fazla ticari ve teknolojik ilişki kurmaktadır. Bu ülkeler arasındaki ti-

caret hacmi 1963'de 7.3 milyar dolar iken, 1974'de 43.5 milyar dolar olmuştur. Son yıllarda sosyalist ülkeler topluluğu ABD. ve Japonya'dan 120 milyon dolarlık bilgisayar alımı yapmışlardır.

e) **Birinci Gurup Ülkeler (Emperyalist Ülkeler)**: ABD., Kanada, Japonya, Batı Avrupa ülkeleri,... vb. yer aldığı bu gurupta tekelci firmalar dünya pazarlarını ele geçirmek için kıyasıya bir savaş vermektedirler. Bu alanda en başarılı firmalar en büyük sermayeye sahip olanlar değil, fakat, bilgisayar kullanımında yeni boyutlar getiren firmalardır. Çokuluslu firma-

lar arasındaki rekabetten dolayı piyasadın çekilmek zorunda kalan firmalar olmuştur. Singer, Xerox, RCA., GE. bunlar arasında sayılabilir. Bu arada 1966-1975 yılları döneminde **Digital Equipment** minibilgisayar kavramı, **Control Data** giriş/çıkış darboğazları kaldırılmış gelişmiş sistemler, **Hewlett-Packard** iyi tasarlanmış masa ve cep hesaplayıcıları ile minibilgisayar, **Burroughs** sıfır adresli bilgisayar alanlarında kesin söz sahibi olmuşlardır. Dünya bilgisayar sanayiinde yer alan en büyük on firmanın çeşitli alanlardaki gelişimi çizelge I'de gösterilmiştir.

ÇİZELGE I

1966-1975 Döneminde Firmaların Gelişimi

Firmalar	Mal Varlığının Yıllık Ortalama Artış Oranı	Satışların Yıllık Ortalama Artış Oranı	Personel Sayısının Yıllık Ortalama Artış Oranı
Digital Equipment*	% 44.0	% 35.0	% 28.0
Control Date (CDC)	31.0	24.9	13.5
Hewlett-Packard**	21.3	19.0	11.6
Burroughs	19.5	14.7	3.5
IBM	16.0	14.5	4.2
Honeywell	12.0	13.0	3.0
NCR	11.0	10.6	1.0
Raytheon**	10.5	9.5	1.8
Sperry-Rand (Univac)	8.0	10.0	0.0
Varian	6.0	9.0	2.3

Açıklama : * 1969-1975 dönemine ilişkin bilgiler, ** 1967-1975 dönemine ilişkin bilgilerdir.

Aynı on firmanın son üç yıldaki gelişmelerinin incelenmesi ise başka bir önemli gelişmeyi ortaya koymaktadır. En başarılı dört firmadan üçü yazılımı sınırlı, ucuz bilgisayar üreticileri olarak tanınmaktadır. Alıcıların bu eğilimi, bilgisayar üreticilerini bu alana yöneltmiş bulunmaktadır.

Bilgisayar sanayiine egemen olan ABD. kökenli firmaları Japon firmalar izlemektedir. Japonya'da, Japon yapımı bilgisayar sayısı ithal edilmişlerin sayısını 1973 yılında geçmiştir.

Japon hükümetleri bu sahada araştırma faaliyetinde bulunan firmalara yatırımlarının altı-yedi katı yardımda bulunmaktadır. 1974 yılına kadar 100 milyar yen bağış, 200 milyar yen ise kredi olarak verilmiştir. 1976 yılı başında, Japonya'daki 33.700 bilgisayardan 21.200'ü Japon yapısıdır, Japon bilgisayar yapım firmalarının ABD. firmaları ile birlikte Japonya'da kurulu bilgisayar yapısını bölüşümleri çizelge II'de gösterilmiştir.

Japonya geri bırakılmış ülkelere bilgisayar, çevre birimleri ve yazılım ihracatını arttırmak üzere çok yoğun bir çaba içine girmiş ve bu amaçla «Deniz-aşırı Veri Bilgi Yardımlaşma Kurumu» adlı bir kuruluş oluşturmuştur. Bugün için toplam Japonbilgisayar satışının % 3.4'ünü oluşturan dış satışların 1985'de % 16'ya çıkarılması planlanmıştır.

ABD.'den daha geniş ve daha hızlı büyüyen bir pazarı olmakla birlikte ortak bir politika izlemekte güçlük

çeken Avrupa Ekonomik Topluluğu'nda ise Siemens'le Philips'in ortaklaşa kurdukları CII giderek büyümektedir. İngiltere'de ise pazar payının Fransa ve Almanya'ya oranla daha yavaş büyümesine karşılık ICL başarılı görülmektedir. İngiltere'nin ICL'in araştırma, geliştirme faaliyetleri için ayırdığı fon 1972 ve 1973 yılları için 40 milyon sterlindir. Çizelge III'den izleneceği gibi bütün gelişmelere rağmen batı avrupa pazarlarında ABD. firmalarının etkinliği halâ sürmektedir.

ÇİZELGE II.

Japonya'daki Bilgisayarların Yapımcılara Göre Dağılımı

Firmalar	Yapımcılara Göre Değerce Bölüşüm	1975. Yılı Satışları
IBM	% 26	—
Fujitsu*	16	667 Milyon \$
Hitachi*	14	333
NEC*	13	294
Univac	9	—
Toshiba*	4	—
Oki*	4	180
Burroughs	4	165
Mitsubishi*	3	—
NCR	3	100
Diğerleri	4	—

Açıklama : * işaretli Japon, geri kalanlar ABD. firmalarıdır

ÇİZELGE III

Batı Avrupa Bilgisayar Pazarlarının Firmalar Arası Bölüşümü (1975)

Firmalar	Pay
IBM	% 52.6
CII-HB	12.7
ICL	9.7
Univac	7.0
Siemens	5.8
Burroughs	3.6
CDC	3.6
NCR	1.4
Diğerleri	3.6

5. TÜRKİYE'DE DURUM :

Türkiye'ye ilk bilgisayar 1960 yılında gelmiş, ve sayıları 1975 yılında

111'e ulaşmıştır. Çizelge IV'den izleneceği gibi bilgisayar sayısı özellikle 1969'dan sonra önemli miktarda artmıştır.

ÇİZELGE IV.

Türkiye'deki Bilgisayarlar'ın Miktarı

Yıllar	Adet
1960	1
1965	14
1968	21
1969	57
1971	78
1972	82
1975	111

Bilgisayarları büyüklüklerine göre ayırırsak, Türkiye'de, 80 küçük, 28 orta boy ve 3 büyük boy bilgisayar bulunduğu ortaya çıkar. Kullanım alanlarının en yaygın olduğu beş uygulama alanı sırasıyla maaş ve sigorta bordrolarının hazırlanması (% 12.8), genel istatistik (% 11.3), stok kontrolü (% 8.4) işletme muhasebesi (% 8.2) ve fatura hesap pusulası hazırlanması (% 7.6)'dir. Bu beş uygulama, toplam kullanımın % 48.3'ünü oluşturmaktadır. Bilgisayarların % 59.8'i hizmet kesiminde kullanılmaktadır. Hammadde çıkarma kesiminde 3, yapım kesiminde 38 bulunmasına karşın hizmet kesiminde 61 bilgisayar bulunmaktadır. Bilgi sayarların 52'si kamu kuruluşları, 59'u özel girişimcilerde bulunmaktadır. Kurulu bilgisayarların verimli çalışmaları söylenemez. Türkiye'deki bilgisayarların % 81.7'si tek vardiye, % 15.4'ü ise çift vardiya çalışmaktadır. Kullanım süreleri esas alınarak yapılan bir incelemeye göre bilgisayarların % 69.2'sinin % 19 verimle, % 34.6'sının ise % 13 verimle çalıştığı hesaplanmıştır.

Dünya bilgisayar kullanım standartlarına göre Türkiye temel kullanım düzeyinden işletimsel kullanım düzeyine geçme çabası içinde gibi gözükmektedir. Bilgisayarların daha üretken biçimde kullanılmasını engelleyen sorunlar vardır. Bunları şöyle sıralayabiliriz :

- a) Sermaye güçlükleri,
- b) Yetişmiş insan gücü eksikliği,
- c) Otomasyon başlangıcında hızla artacak olan niteliksiz işçiler,
- d) Pazar darlığı.

Türkiye'ye giren bilgisayarların pek çoğu için olurluk çalışması yapılmamış, bu nedenle gereksiz yere bilgisayar alınmıştır. Zaten kullanım oranlarının düşüklüğü de bunu göstermektedir. Ayrıca döviz darboğazı içinde bulunan Türkiye'de bilgisayarlar için ödenen kira 1967'de 1.5 milyon dolar, 1971'de 6 milyon dolardır. Bu mik-

tarların % 60'ı döviz olarak dışarı aktarılmaktadır.

Türkiye'deki bilgisayar pazarı birkaç büyük uluslararası şirketin tekelindedir. Bilgisayarların % 70'i IBM firmasından, % 92'si IBM ve Univac firmalarından edinilmiştir. Türkiye'deki bilgisayar sayısına bakacak olursak 1970 - 1975 yılları arasında % 100'lük bir artış görmekteyiz. Bu artış pazarlayıcı firmaların görmek istedikleri çapta değildir. DPT. III. Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde kamu kesimi üzerine bilgisayar ediniminde denetim koymuştur. Ancak özel kesim istediği gibi bilgisayar edinebilmektedir. 1971 - 1975 arasında bilgisayar artışı besin, ilaç, lastik sanayileri gibi daha çok tüketim malları üreten kesimde görülmüştür.

Diğer bir darboğazın yetişmiş insan gücü olduğu belirtilmişti. Bazı kuruluşlarda yazılım üretmek yerine dışarıdan yazılım paketleri satın alma girişimleri görülmektedir. Bu tür girişimler dışa bağımlılığı artıracak gibi uzman personel tarafından kullanılamayacağından verimli de olmayacaktır.

6. SONUÇ :

Bilişim teknolojisinin ABD'ye askeri ve ekonomik güç kazandırdığına daha önce değinilmişti. Bu nedenle geri bırakılmış ülkelerin ABD'ye olan bağımlılıkları da gün geçtikçe artmaktadır. Bilgisayar sanayiinde sosyalist ülkeler topluluğunun emperyalist metropollerden sınırlı ölçüde teknoloji ithal ederek, korunmuş ekonomik sistemleri içinde hızlı ve planlı bir biçimde ilerleyeceği beklenmektedir. 1982'den sonra sosyalist ülkelerdeki pazarlarını kaybeden, Japonya ve Batı Avrupa pazarlarında gerileyen ABD kökenli çokuluslu firmaların aralarındaki rekabeti artırmaları ve arada geri bırakılmış ülkelerdeki pazarlarını

derinlemesine geliştirmeye çalışmaları beklenebilir.

Emperyalist - kapitalist sistem i-
çerisinde geri bıraktırılmış bir ÷lke
olan Türkiye bilgisayar üretimini baş-
latmanın yanında pazar bulmakta da
pek řanslı gör÷lmemektedir. Her gün
dev adımlarla ilerleyen elektronik
teknolojisini bir noktada, örneğın orta
çapta tümleřimde, yakalaması geri
bıraktırılmış ÷lkeler için tek çıkar yol
olarak göz÷kmektedir. Türkiye, çarpık

kapitalist gelişme içinde olduğundan,
öteki sanayi alanlarında olduğu gibi
yabancı sermaye ile montajcılık şek-
linde üretime geçmesi beklenebilir. An-
cak, kurulacak bilgisayar sanayiinin
artık çokuluslu firmaların üretmediğı,
geri teknolojiyi ifade eden türden ola-
cağı şüphesizdir. Montajcılığın ötesin-
de bir bilgisayar sanayiinin kurulma-
sı ise ancak ve ancak emperyalist - ka-
pitalist sistemin dışına çıkmakla müm-
kün olacaktır.

KAYNAKLAR :

- 1) Bileřim 76 - 1. Ulusal Bileřim Kongresi; 18 - 20 Ekim 1976, Ankara.
- 2) M. Ü. Karakař; Bilgisayar Endüstrisinde Neler Oluyor?, Türkiye Bileřim Der-
neğı, 1977.
- 3) S. Özatalay; Özdevin (Otomasyon) ve Getirdiğı Sorunlar, Türkiye Bileřim
Derneğı, 1976.
- 4) E. Türkcan; Bilime - Dayalı Büyük Firmaların Kalkınma Sürecindeki Rolü ve
Bir Öneri, Cumhuriyetin 50. Yılında Türkiye'de Sanayileşme ve Sorunları Se-
mineri, SBF yay.
- 5) N. Bulut; Sanayide Bilgisayar Kullanımı, MMO Sanayi Kongresi, 1976
- 6) G. Gönenç - N. Bulut; Türkiye'de Bilgisayar Kullanımı ve Mühendislik Hiz-
metlerinde Bilgisayar Paneli, EMO, Mayıs 1976.
- 7) G. Gönenç - K. Klan - A. Köksal - N. Bulut; Bilgisayar ve ÷lkemizde Kullanımı
Paneli, EMO, Mayıs 1976.
- 8) A. Shpirt; Bilimsel Teknolojik Devrim ve Üçüncü Dünya, Sorun yay. 1976.
- 9) W. Gruber; The R and D Factor International Investment of US. Industries.
1967.
- 10) Vernon; International Investment and International Trade in th e Product
Cycle, 1966.
- 11) A. Tuğaç; Milli Bilim - Araştırma Politikası ve Örgütleřme Sorunları, DPT.
1977.

TÜM İKTİSATÇILAR BİRLİĞİ RESİMLİ EĞİTİM DİZİSİ YAYINLARI

(Yakında çıkacak olanlar)

No : 1	PAHALILIK (4. baskı)	5.— TL.
No : 2	TÜRKİYE'DE SINIFLAR (3. baskı)	5.— TL.
No : 3	TÜRKİYE'DE İŞÇİ HAKLARI (3. baskı)	5.— TL.
No : 4	GREV (3. baskı)	5.— TL.
Mevcut olan		
No : 9	EMPERYALİZM	5.— TL.

ANASON

Anason genellikle Akdeniz ve Ege bölgelerinde (Burdur, Antalya, İzmir, Muğla, Uşak, Denizli, Kütahya, Isparta, Bursa ve Afyon ile bu illere bağlı 30 kadar ilçede) küçük üreticilerce yetiştirilen sınavi bir tarım ürünüdür. Çoğunlukla birkaç dönümlük arazilere ekilen anason gıda, içki ve kimya sanayilerinde kullanılır; ihtiyaç fazlası olan kısmı ihraç edilir.

1. ANASON EKİM ALANLARI :

Türkiye'de yıllardan beri anason üretimi yapılmaktadır. Ekim alanlarının yıllara göre miktarı Çizelge I'de verilmiştir.

ÇİZELGE : I

Anason Ekim Alanları

Yıllar	Alan (Hektar)
1940	5.248
1945	1.637
1950	2.764
1955	2.700
1960	2.600
1965	1.000
1970	4.000
1972	2.250
1973	3.400
1974	7.281
1975	13.250

Kaynaklar : Türkiye'de Toplumsal ve Ekonomik Gelişmenin 50 Yılı, DİE - 1973, s: 123

Tarımsal Yapı ve Üretim/1971 - 1973, DİE - 1975, s: 4

İktisadi Rapor - 1975, Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği - 1975, s: 113

Ali Sanlı; MC'nin Köylü Dosyasından — Anason —, Vatan, 23 Şubat 1977.

2. ANASON ÜRETİMİ :

Çizelge I'den görüldüğü gibi, ana-

son ekim alanlarında son yıllarda önemli artışlar olmuştur. Ekim alanlarındaki artışa koşut olarak üretim miktarında da artış görülmektedir. Çizelge II'den izlenebileceği gibi anason üretimi 1965 - 1975 döneminde yaklaşık sekiz kat artarak 945 tondan 7.370 tona yükselmiştir.

ÇİZELGE : II

Anason Üretimi

Yıllar	Üretim (Ton)
1965	945
1966	1.500
1967	1.800
1968	2.000
1969	2.300
1970	3.000
1971	2.300
1972	1.700
1973	2.500
1974	6.500
1975	7.370

Kaynak : Ali Sanlı; MC'nin Köylü Dosyasından — Anason —, Vatan, 23 Şubat 1977.

3. ANASON ALIM FİYATLARI :

Özellikle 1972 - 1973 döneminde başlayan bu üretim artışının en önemli nedeni, bu yıllarda anasona, önceki yıllara oranla daha fazla fiyat verilmesidir. Anasonun en büyük alıcısı Tekektir. 1965 - 1976 yılları arasında Tekektarafından uygulanan ortalama alım fiyatları Çizelge III'de verilmiştir.

ÇİZELGE : III

Anason Alım Fiyatları

Yıllar	Fiyat (kg./kuruş)
1965	336
1966	343
1967	444
1968	443
1969	499
1970	498

1971	487
1972	864
1973	1700
1974	2400
1975	2500
1976	2600

Kaynak : Ali Sanlı: MC'nin Köylü Dosyasından — Anason —, Vatan, 28 Şubat 1977.

En büyük alıcı olan Tekel, 1975 yılında ihtiyacı olan 2500 - 3000 tondan daha fazla alım yapmıştır. Bunun üzerine Tekel İdaresi Şubat 1976'da yayınladığı bir bildiri ile «Anason ekim alanlarının, geçtiğimiz yılda üreticilerce ölçsüz bir şekilde artırılması sonucu işletmelerimizin ihtiyacının çok üstünde anason üretilmiş ve İdaremiz dışında hiç bir kuruluş veya şahsa satma olanağı bulamayan üreticiler ise mevcut anasonlarının tamamına yakın bir kısmını İdaremize satmıştır. Önemli miktarda anason stokları bulunmaktadır. Bu yıl, 1975 yılında Tekel İdaresine anason satmayanların ürünleri alınmayacaktır. 1975 yılında anason satanların sattığı miktarın ancak yüzde yirmibeşi bu yıl alınacaktır» diyerek küçük üreticileri tam anlamı ile sefaletle itmiştir. Üstelik bu bildiri üretimin bol olduğu yılda ve ekim yapıldıktan sonra yayımlanmıştır. Böylece küçük üreticiler tefecinin, tüccarın ellerine itilmiştir. Ashında bu, Tekel'in

sürekli olarak küçük üreticiler aleyhine ve tüccar lehine oynadığı bir oyunun resmileşmesidir. Örneğin 1973 yılında Tekel İdaresi piyasayı Temmuz başında fiatı 11 lira vererek açmış, fiatı Temmuz ortasında 12 liraya, Eylül başında 17.50 liraya, Eylül sonunda 25 liraya yükseltmişti. Köylü Eylül sonuna dek bekleyemediği, tuzağı sezinleyemediği için anasonu elinden 13 - 15 lira arasında çıkarmıştı. Tüccar ortalama 15 lira üzerinden topladığı anasonu Eylül sonunda Tekel'e 25 lira üzerinden devredivermiştir.

Buradan anlaşılacağı gibi anason üreticilerinin en büyük sorunu fiattır. Anason fiatlarını Tekel tesbit etmekte, böylece küçük üreticilerin pazarlık gücünü ortadan kaldırmaktadır. Ayrıca oynanan oyunlar ile tüccarlar devreye girmekte ve tüccar büyük vurgunlar sağlamaktadır.

4. ANASON ÜRETİCİLERİNE VERİLEN KREDİ :

Ortalama 6-8 hektarda üretim yapan köylülerin bir diğer önemli sorunu da kredidir. Üreticiler arazileri küçük olduğu için, ipotek karşılığı verilen banka kredilerinden yararlanamamakta, zorunlu ve kaçınılmaz olarak tefecilere - tüccarlara başvurmakta dırlar. Üreticilere devlet tarafından yapılan yardım Çizelge IV'de görüleceği gibi son derece düşüktür.

ÇİZELGE IV.

Anason Üreticilerine Yapılan Yardım

Yıllar	Tohumluk (kg.)	Bedeii (TL.)	Avans (TL.)	Toplam (TL.)
1966	6.312	25.858	12.030	37.888
1967	20.001	93.166	77.960	171.126
1968	15.339	73.798	29.950	103.748
1969	17.844	105.688	36.900	142.588
1970	13.004	74.321	67.040	141.361

Kaynak : Ali Sanlı; MC'nin Köylü Dosyasından — Anason —, Vatan 24 Şubat 1977.

Küçük üreticilerin yeterli krediyi bulamama durumu bugün de devam et-

mektedir. Örneğin, 1975 yılında, en fazla anason üreten yörelerden biri olan

Burdur - Yeşilova'da 2227 küçük üreticiye T.C. Ziraat Bankası ve Tarım Kredi Kooperatifleri aracılığı ile toplam 7.213.168 lira kredi verilmiştir. (2)

5. ANASON İHRACATI :

Küçük üreticilerin bu denli ezilmesine karşın, bir avuç ihracatçı tüccar milyonlarca lira krediyi kolayca bulabilmektedir. Batı Almanya, ABD, Fransa, Hollanda, İtalya, İsveç, Kanada, Libya, Belçika, İngiltere ve Avusturya'ya ihracat yapan 9 firmaya 1975 yılında reeskont yolu ile Merkez Bankası'nca verilen kredi tutarı 63 milyon 381 bin liradır. Bu kredi miktarı, Türkiye'nin anason ihracatını gösteren Çizelge V'deki değerlerle karşılaştırılırsa, devletin kimden yana tavır aldığı bir kez daha somutlaşmış olur.

Özetle, sürekli ve yapısal bir bunalım içinde bulunan Türkiye'nin, tüm emekçileri gibi, anason üreten küçük üreticiler de bir sömürü çarkının için-

dedirler. İktidardaki sömürü hakim azınlık tarafından ezilmektedirler. Tüm emekçilerin emeklerinin gerçek karşılığını almaları, ancak emperyalist - kapitalist sistem içinden çıkıldığında mümkün olacaktır.

ÇİZELGE V.

Anason İhracatı

Yıllar	Miktar (Ton)	Değer (1000 TL.)	İhraç Fiyatı kg./TL.
1965	274.4	755	2.75
1966	416.6	1.554	3.73
1967	66.3	333	5.03
1968	32.3	180	5.57
1969	0.5	2	4.50
1970	99.4	448	4.50
1971	568.7	3.393	5.96
1972	628.2	4.929	7.84
1973	290.4	6.980	17.87

Kaynak : Ali Sanlı: MC'nin Köylü Dosyasından — Anason —, Vatan, 24 Şubat 1977.

TİB. ARAŞTIRMASI No : 19

TÜRKİYE EKONOMİSİNE YÖN VEREN HOLDİNGLER

A. Cumhuri AYTULUN

168 Sayfa 15.— TL.

«Holding»in tanımı/Genel olarak holdinglerin ortaya çıkışı/Türkiye'de holdingleşme hareketinin evrimi/Türkiye ekonomisine yön veren holdingler (Koç Holding, Sabancı Holding, Eczacıbaşı Holding, Transtürk Holding, Yaşar Holding).

MEVCUT OLAN TİB ARAŞTIRMALARI

No : 12 - Yurt dışındaki İşçiler ve Sorunları, TİB Araştırması

Bu kitap genel olarak işgücü göçünü, özel olarak da Türkiye'den emperyalist ülkelere doğru olan işgücü göçünü ve bu mekanizmanın içerdiği sömürü ilişkilerini ve işçilerin sorunlarını sergilemeyi amaçlamaktadır. 104 Sayfa Fiyatı 7.5 TL.

No : 14 - Sınıflı, Toplum, Devlet ve Vergiler, TİB Araştırması

Bu kitapta sınıflı toplumlara özgü bir olgu olan devlet ve vergiler sınıflı toplumun çeşitli aşamalarında incelemekte ve Türkiye'deki vergi sistemini tarihsel gelişimi içerisinde açıklamaktadır. 144 Sayfa, Fiyatı 7.5 TL.

No : 16 - Türkiye İşçi Sınıfı ve Mücadeleleri Tarihi, TİB Araştırması

Bu kitapta Türkiye işçi sınıfının 19. Yüzyıldan günümüze değin objektif durumu ve mücadeleleri tarihsel gelişim içerisinde incelenmektedir. 336 Sayfa, Fiyatı 20. TL.

No : 17 - 1976'da Türkiye Ekonomisi, TİB Araştırması

Bu kitap 1976 yılında Türkiye ekonomisindeki gelişmeleri, dış ekonomik ilişkileri ve emekçi sınıf ve tabakaların maddi durumlarını, 1976 yılında meydana gelen toplumsal olayların dökümü ile birlikte sunmaktadır. 100 sayfa fiyatı 10 TL.

No : 18 - Emperyalizmin Çukurova'ya Girişi, B. Varlık

Bu kitapta genel olarak 1850-1914 döneminde emperyalizmin Çukurova'ya girişi ve kapitalizmin gelişmesi çeşitli boyutlarıyla incelenmektedir. 88 Sayfa, Fiyatı 10. TL.

No : 19 - Türkiye Ekonomisine Yön Veren Holdingler, A. Cumhur AYTULUN

Bu kitapta genel olarak holdingler ve özel olarak da Türkiye ekonomisinde etkin olan en büyük beş holding incelenmektedir. 168 sayfa, Fiyatı 15. TL.

İRAN

1. YENİ BİR «DEV»(!)

«Eğer akli başında biri ise, kim komünist olur bu ülkede?» diyor, şahlar şahı İran Şahı (1). Ve devam ediyor; «Bugün İran, dünyanın en gelişmiş ülkelerinden birisidir. 1940'larda hiçbir sanayisi yok iken, birkaç on yıl içinde, motor fabrikasından, lastik fabrikasına kadar uzayan muhteşem bir endüstriye sahip oldu.» Ve örnek olarak da İran'ın gelişimine yardımcıları dokunan dost (!) yabancı ülke firmalarının bir dökümünü yapıyor (2) :

Hillman Hunter Rootes	
Motors	(İngiltere)
Jeep Gladiator	(A.B.D.)
Rambler American	(A.B.D.)
Land Rover	(İngiltere)
Citroen	(Fransa)
Leyland Motors	(İngiltere)
Daimler - Benz	(Almanya)
K. H. Deutz	(Almanya)
Mitsubishi	(Japonya)
A. B. Volvo	(İsveç)
Dunlop	(İngiltere)
B. F. Goodrich	(A.B.D.)
General Tyres	(A.B.D.)

Bütün bunlardan ayrı olarak, uluslararası petrol konsorsiyumunda bulunan milli İran Petrol Şirketi de, ülkenin ve diğer ülkelerin zenginleşmesinde büyük rol oynuyor. Ayrıca, «Bu ülkeye bir devrim gerekiyorsa, onu da ben yaparım» (3) diyen bir şahı sahip İran, yapmış olduğu «ak devrim» iyle, köylüyü daha da sefaletle iterken, başbakan Huveyda şöyle diyor : «İki yıl içinde öğretmen ihtiyacımızı karşılamak için, İran'ın kendi uydusu aracılığıyla bütün ülkeye yayın yapan okul televizyonları gündeme gelecektir.» Birçok köyün elektriksiz olması bu fikri öldürmüyor : «Pil kullanacağız» (4).

Hergün açlıktan ve bulaşıcı hastalıktan çocuklar ölürlen, İran'ın gayri safi millî geliri kişi başına 1.500,—\$'a yükseliyor ve İran'ı Orta Doğu petrol jandarması yapan Amerika'dan milyarlarca dolar değerinde silâh satın almıyor.

Hapishanelerde binlerce kişi çürür, işkencehanelerde binlerce kişi ölürlen, galiba, bir kaç tekeli sermayedar, tefeci, toprak ağası ve onların sözcüsü Şah dışında İran'da akli başında kimse yok!

2. İRAN, DÜNDEN BUGÜNE

İran'ın tarihini 2500 yıl önceki başlangıcından zamanımıza kadar bir kaç cümlede anlatırsak, çeşitli iniş çıkışları olan tek bir konuyla karşılaşırız; tahta yeni çıkmış bir hükümdar zamanında yükselme ve genişleme çağı, yıkılan bir sülâlenin düşüşü ve terörü, yeni bir hükümdar sülâlesinin iktidarı ele geçirmesi ve dışardan gelen istilâ ve halkın sömürüsü.

Devlet, başlangıçtan bu yana teokratik niteliktedir. Hükümdarlar kendilerini dinin garantisi altına almışlardır ve sahibi oldukları topraklarda geri bir sosyo - ekonomik yapı hüküm sürmüştür.

İran, Hindistan'a giden deniz yolunun bulunması ile, uluslararası ticaret yollarının uzağında kalmış, kervan yolları kapanmış, Akdeniz ülkeleriyle ticaret tamamen durmuştu. 17. yüzyılda ipek ihracatı tekelleri Ermenilerin, Hintlilerin, İngilizlerin, Hollandalıların ve Fransızların elinde bulunuyordu.

19. yüzyılda İran'ın bugünkü tarihi başlar. Bu yıllarda hükümdar olan Kacar sülâlesinin Rusya ile yaptığı ve

binlerce yoksul İranlı ve Rusun öldüğü savaşlardan sonra sömürgeci Rusya, İran'ın kuzey kısımlarını eline geçirdi. Bunun ardından, Rusya'nın İran'a olan ihracatı gelişti; emperyalist güçler arasındaki pazar savaşı kızıştı ve sonuçta, zamanın en güçlü emperyalisti İngiltere İran'a geldi. Kısa bir zamanda İngiltere'nin kültürel etki alanına giren İran, yoksul halkının bilekleri ile, İran - İngiliz ithalât ve ihracat hacminin yılda 6 milyon sterline çıkmasını sağladı (5). Batı Avrupa ve Rusya'dan fabrika mallarının akın etmesi, yerli sanayiın doğmasını önledi ve gelişmiş üretim dallarını öldürdü. Kısacası, bu tarihlerde İran dünya emperyalistlerinin yarı sömürgesi durumunda idi. İngiltere ve Rusya'da da kapitalizm, tekelcilik aşamasına girmekle sürekli ve genel bunalım çağına girmiş bulunuyorlardı. Kendi ülkelerindeki üretim ve pazar ilişkileri, tekelin kâr oranlarının düşmesine ve talep yetersizliğine yol açıyordu. Tekellerin bu ölümcül durumdan bir nebze kurtulabilmelerinin tek yolu diğer ülke halklarını sömürgeleştirip, oraları kendileri için çok elverişli bir pazar haline getirmeleriydi. Nitekim, İngiliz ve Rus tekelileri 1900'ler başında feodalizmin hüküm sürdüğü İran'ı kendilerine bağladılar. İran'dan daha ucuza imâl ettikleri mamûl maddeleri İran'a satarak, İran ekonomisini (ağırlıkla tekstil) yıktılar, kendilerine bağımlı bir hale getirdiler.

İran'ın emperyalistler tarafından büyük ilgi görmesinin bir nedeni de, bu ülkedeki zengin petrol kaynaklarıdır. Rusya'da gerçekleşen Ekim devriminden sonra İran'da tek başına kalan İngiltere, bu kaynaklara el atarak, ülkesindeki batmayan güneşi daha da parlaklaştırdı.

Zaten 1900'lerin başından bugüne kadar, emperyalistlerle sömürge İran arasındaki bütün ilişkiler bu bahsettiğimiz petrol meselesi etrafında döner, geri kalan bütün politik hedefler bu ana soruna bağlıdır.

1901 yılında zamanın şahından petrol sondajları için bir izin kopartan İngiliz mühendis William Knox D'Arcy, bütün İran topraklarından çıkacak petrolün işletme ve ihraç haklarını tek başına altmış yıl süreyle elinde tutma hakkını elde etmişti. Buna karşılık D'Arcy iki yıl içinde bir, ya da birkaç şirket kuracak, yıllık gelirinin % 16'sını İran'a verecekti. Bunun dışında, sonradan, hükümetin ve sarayın üç üyesine ödenmiş olan 20.000 sterlin vermeyi taahhüt etmişti. Sonraki yıllarda 600.000,— sterlin sermaye ile kurulan «The First Exploitation Company» sermayesini İngiliz hükümetine satarak başlangıç sermayesi 2.000.000,— sterlin olan Anglo - Persian Oil Company (APOC) kuruldu.

APOC bu arada yapmış olduğu sondajlar sırasında feodal aşiret başkanlarına, merkezi hükümetten habersiz rüşvetler vererek özel anlaşmalar imzaladı, bu da merkezi yönetimi epeyce zayıflattı. Parlamentarizm (*) ve köylü hareketleri döneminde siyasal gelişmeye büyük darbeler indirdi. Bu arada APOC'un yıllık üretimi 1914'de 274.000 tona, 1920'de 1.385.000 tona yükselirken, İran'a vermesi gereken ufak hisselerin dahi düzgün ödenmediği ortaya çıktı, İran hükümetiyle İngiltere arasında ilk anlaşmazlıklar başladı (6). Tabii ki bu anlaşmazlıklar İran halkının çıkarlarını koruma konusunda değil, Şirketten alınan hisseleri yiyen birkaç saray ve hükümet adamının çıkarlarını koruma konusunda çıktı. Tamamen İngiliz hükümetinin direktifi altında bulunan APOC'un politikası İran'ın öz ekonomisini durgunluğa ve yıkıma uğratmaktı. Şirketin yiyecek, giyecek ve diğer tüketim ihtiyacı — ki 20.000 yabancı işçi ve memur için muazzam miktarlara ulaşıyordu — yalnızca dışarıdan ithal edilen mallarla karşılanıyordu. Şirketin yapacağı işleri için gerekli yıllık çimento ihtiyacı 70.000 tondur. İranlı ufak sanayiciler bunu ucuz fiyata teslim edebi-

lirlerdi; ayrıca, çimento ihtiyaç duyulan yerde üretilebilirdi. Oysa, çimento gibi, tuğla, kireç ve kum de ithal ediliyordu. Petrol artışı çeşitli yerlerde kullanılabilirken bu konulara kesinlikle dokunulmuyordu. Çünkü İran ekonomisinin gelişmesi, ergeç ülkenin sanayileşmesine ve böylece de İran'ın petrol ihtiyacının artmasına götürecekti, bu ise İngiltere'nin var olan mülkiyet esaslarına zarar verecekti. Görüldüğü gibi emperyalizmin genel bunalımının birinci ve ikinci evresinde, İngiltere, sömürgesi İran üzerindeki sömürüsünü, emperyalizmin o zamanki genel ilişki ve ilişkilerine uygun olarak, İran'ı açıkça sömürmekten geri kalmıyor ve sömürgesinin öz ekonomisinin içine girmeden, onu yıkararak, dışsal bir olgu olma özelliğini sürdürüyordu. İran'ın ekonomisini geliştirmekten kaçınıyordu. Daha sonraları göreceğimiz gibi, emperyalistler girmiş oldukları İran'da ister istemez kapitalizmi çarpık bir şekilde de olsa geliştirecekler, ve artık, dışsal bir olgu iken içsel olma özelliğini de kazanarak, sömürü yöntemlerinin ağırlıklarını değiştireceklerdir.

İran'da bu ara, İngiltere ile olan petrol anlaşmazlıkları 1933 yılında imzalanan yeni mukavele ile bir durgunluk kazandı. İran'ın, lehinde olmayan bu yeni mukaveleyi imzalamasının tek nedeni, İran'ın, İngiltere'nin uluslararası düzeyde oynadığı oyunlar sonucu iflas durumunda olmasıydı (Anlaşmazlıklar başladıktan sonra, İngiltere, İran'a bir ultimatom vererek anlaşmazlık sürdüğü takdirde Milletler Cemiyeti'ne şikâyet edeceğini bildirdi. Daha sonra Milletler Cemiyeti'nde müzakereler başladı. İran'ın ekonomik olarak son derece zayıf olması delegelerin müzakere temelini başından itibaren zayıflattı ve hiçbir sonuç alınmadı. İngiliz Delegasyonunun tehdit ve rüşvetleri ile kırkbeş dakikada 1933 mukavelesi imzalandı).

Bu ara APOC İran'ın isteği ile isim değiştirerek AIOC, Anglo - Iranian Oil Co. oldu. 1934 yılında 7.537.000 ton olan üretimini 1945 yılında 16.839.000 tona yükseltti.

Yıl	Üretim (milyon ton)	Artış % (7)
1934	7.537	6
1935	7.488	- 1
1936	8.198	9
1937	10.168	23
1938	10.195	0
1939	9.583	- 6
1940	8.627	- 10
1941	6.605	- 23
1942	9.399	42
1943	9.706	3
1944	13.274	37
1945	16.839	27

1939 yılında İran, stratejik durumdandan ve savaşta petrolün öneminden dolayı savaşa girmeğe mecbur kaldı. İtalya'nın da savaşa girmesi ile Akdenizin İran petroleri için geçit vermemesi üzerine petrol üretimi Tablodan da görüleceği gibi 1942'ye kadar büyük bir düşüş gösterdi. Bu durum zaten, normal zamanda çok az olan yegâne gelir kaynağını iyice düşürerek İran'ı ekonomik bakımdan mahvolmuş bir ülke durumuna soktu. Ayrıca ülkenin Amerikan ve İngiliz birlikleri tarafından açıkça işgali de işin çabasıydı. Yani emperyalistler, İran'dan eski sömürgecilik yöntemleri ile elde edebildikleri sömürüyü bu yıllarda doruğuna ulaştırdılar.

Daha sonra ise yeni sömürge İran'da kendi hakimiyetlerini daha güçlü kılma, ülkeyi kendilerine daha bir bağımlı hale getirme yoluna girdiler.

3. AMERİKA'NIN SÖMÜRÜYE KARIŞMASI

2. Paylaşım Savaşı'ndan sonra Amerika ve İran körfezi arasında daha çok yakınlık kuruldu. Amerika'nın petrol rezervlerinin tükenmeye başlaması, İran'ın Sovyetlerle olan binlerce kilometrelik sınırları, Amerika'nın hem

stratejik hem de ekonomik politika olarak oraya gelmesine neden oldu. Ve Amerika'nın mali yardım oyunu İran'a ilk kez bu ara girdi. Bu yıllarda Amerika'nın zorlamalarıyla AIOC, 20 yıl süreyle 108.000.000 ton ham petrolle ilgili anlaşmayı Standard Oil Co. of New Jersey ile imzaladı, kısa bir zaman sonra 67,5 milyon ton petrol satışı ile ilgili 20 yıllık bir anlaşmayı da Socony Vacuum Oil Co. ile imzaladı (8).

Amerika ile İran arasındaki 1947'de imzalanan anlaşma gereği yapılan yardım askerî alanda olacak ve ilk planda Amerika'nın İran'daki güvenliğini garanti altına alacaktı. Ülkenin sanayileşmesi daha sonra gelecektir. Ve artık Amerika'da İran'da söz sahibidir; bütün bu ilişkiler daha sonra İran'ı ekonomisinden, ordusuna, siyasetine kadar yönlendirecek Amerika'nın diğer sömürge ülkelere yaptığı gibi, görünürde dostça, yeni - sömürgeci ilişkilerin başlangıcıdır.

2. Dünya Savaşı'ndan sonra ve yeni sömürgeci ilişkilerin yavaş yavaş hakim olmaya başlaması sırasında 1951'de İran'da, olağan sayılabilen, fakat dikkate değer bir olay oldu. Şahın bir göstermesi olan parlamentoda ilerici, demokrat bir Milletvekili olan Dr. Musaddık başbakan seçildi.

Musaddık'ın Başbakan olması ile birlikte ülkenin siyasetinde bir canlılık görüldü. Önce Şah'ın yetkileri sınırlandırıldı ve arkasından İran'ın en önemli kaynağını, ülke halkına hiç birşey koklatmadan sömüren AIOC devletleştirildi. Adı National Iranian Oil Co. — NIOC — oldu. Bunun üzerine İngiltere kıyametleri koparttı. Ultimatom üstüne ultimatom gönderdi, dünya petrol pazarlarına ambargolar koydurttu ve İngiliz vatandaşlarının canlarını koruma bahanesi ile İran karasularına donanmalarını gönderdi. İngiliz halkının geleceğini düşünerek bir takım işletmeleri devletleştiren İşçi Partisi Hükümeti, İran'ın içişlerine

karışmakla nasıl bir İşçi Partisi olduğunu dünya kamuoyunun gözleri önüne seriyordu. İran'ı her konuda yalnız bırakmaya çalışan İngiltere teknik elemanlarını da çekti, bunun doğal sonucu olarak da üretimbüyük ölçüde düştü (İran petrol üretimi 1950 yılında bir önceki yıla göre % 18 artış göstererek 31.750 milyon tona ulaşmışken 1951'de % 49 düşerek yalnızca 16.177 milyon ton oldu).

Daha sonra Amerika'nın, aracı maskesi ile yapmış olduğu aylar süren İngiliz - İran anlaşma çalışmaları sürdü, fakat hiç bir sonuç alınmadı. İngiltere, Musaddık'ın kesinlikle devrilmesini, yerine «akılcı» birinin gelmesini istiyordu. Musaddık, gerçekten halkın içinden çıkmış, o güne kadar gerçekleştirilmiş sömürüye halkın ezilmişliğine burjuva dürüstlüğü içinde karşı çıkmak isteyen, komünistlerle anlaşmaya yanaşmayan reformist bir burjuva idi. Bu uluslararası kargaşada İngiltere, Amerika'yı yanına çekmek istemesine rağmen Amerika'yı, sahibi olmadığı bu petrol şirketi İngiltere kadar düşündürmüyordu. Kafasını yordduğu en büyük olay, Musaddık'ın arkasında halkın yüzde doksanbeşinin olması ve ülkedeki siyasî istikrarın devamı idi. Bu anlamda da Musaddık'ın başta kalmasına bir tepki göstermiyordu. Fakat sonraları İngiltere'nin, Amerika'yı şirkete ortak yapma teklifi, anlaşmalar tam başarı ile bitmemiş olsa bile, Amerika'nın İngiltere'yi destekler duruma geçmesine yetmişti. Arkasından 1953'de CIA, Musaddık'ı devirdi ve yerine Amerikancı ve şahın kulu İkbâl, Başbakan oldu. NIOC de Amerikan şirketlerinin oluşturduğu uluslararası petrol konsorsiyomuna girerek paylara bölündü, konsorsiyumda da adı British Petroleum (BP) oldu.

4. İRAN'IN PETROL DIŞI SANAYİDEKİ DURUMU

Bu yüzyılın başlarında tamamı ile tarıma dayalı, feodal İran'da on iş-

çiden fazla çalıştıran büyük imalâthaneler kesinlikle yoktu, İmalât, küçük atölyelerde sınırlanmıştı; üretilen mallar ise halı, ipek ipliği, pamuk, deri mamulâtı idi. Halkın zaruri ihtiyaçları ise, dışarıdan emperyalist ülkelerden ithal ediliyordu. 1889 da Rusya, İran'da 1 milyon krona (yaklaşık 13 bin dolar) bir kibrit fabrikası kurdu, Belçika ise cam fabrikası açtı. Ülkedeki yerli, yabancı imalât sanayi yukarıda sıraladıklarımızdan ibaretti. İngiltere'nin, İran petrollerine el atması ve APOC'un kurulması ile birlikte, ülkeye çok sayıda yabancı işçi ve memur geldi. Yatırımlar II. Dünya Savaşı öncesi dönemde, uluslararası tekeli sermayenin o dönemdeki çıkarları çerçevesinde daha çok alt yapıya ve hammadde kaynaklarının işletilmesine yönelik olarak gelişti. II. Dünya Savaşı'ndan sonra ise bunların yanısıra çarpık ve bağımlı bir sanayileşme ağırlık kazanmaya başladı. Çokuluslu şirketlerin yatırımları değişik alanlara yöneldi.

Nitekim, 2. Dünya Savaşı'ndan sonra bir noktaya ulaşan İngiliz - Amerikan - İran petroleri sorunu arkasından yeni sömürgecilik metodlarına uygun bir şekilde, İran'ın sanayileşmesini getirdi. Ülkede, emperyalistlerin artık kendi ülkelerinde pazar bulamayan sanayileri temel atmaya, ulaşım yolları gelişmeye başladı. Ülkede o zamana kadar var olan komprador - işbirlikçi burjuvazi, giderek, emperyalizmin büyüttüğü yerli tekeli burjuvazi görünümüne ulaştı. Ve artık, sanki, her işinde serbest olan İran ekonomisi kapılarını, gelişmek için (!) emperyalistlere açtı, gümrük tarife duvarlarını yabancı sermayeyi cezbetmek için yeniden ayarladı ve ülkede o güne kadar görülmeyen «yüzde yüz İran malı» bacasız fabrikalar açılmaya başladı.

Bütün bunlar emperyalizmin üçüncü bunalım devresine özgü, sömürünün ağırlıkla meta ihracı, nakdi sermaye ihracı şeklinden çıkıp, patent, know -

how, lisans, teknoloji, teknik eleman ihracının önplâna gelmesinden başka bir şey değildir.

Bu konuda bir takım örnekleri ele alalım : Meselâ, oto lâstığı üreten 1964 yılında kurulmuş bir şirketin hissesinin % 32'si çok uluslu bir tekele ait. Bu şirket ülke içinde oto lâstığı pazarının % 40'ını denetimi altında bulunduruyor, yani tekeli özellikler taşıyor. İhracat yok; yani üretilen dayanıklı tüketim malları iç pazara yönelik. Kullanılan yatırım malları çok uluslu tekellerden tekel fiyatına satın alınıyor (10). Bir diğer örnek de buzdolabı üretiminde : 1937 yılında kurulmuş olan şirkette hiç yabancı sermaye yok. Fakat kullanılan teknoloji ve yatırım malları çok uluslu emperyalist tekellerden sağlanıyor. Ayrıca üretim süreci içinde tüketilen ham maddelerin % 90 kadarı yine bu tekellerden satın alınıyor (11). İran'da Otomotiv Sana-yiinde bir diğer örnekte ise doğrudan doğruya yabancı sermaye yok, ama, otobüs, minibüs ve binek arabası üreten bu şirketin 13.000.000 dolar tutarındaki yatırımı Almanya ve İngiltere'deki çokuluslu tekellerden satın alınmıştır. Üretimde kullanılan motorların, şasislerin, demir ve çelik levhaların, batarya ve diğer aksesuarların tümü çokuluslu emperyalist tekellerden tekel fiyatları ile alınıyor. Lâstikler ise yukarıda anlattığımız «İran malı» fabrikadan sağlanıyor (12).

Bugün, Amerika'nın büyük hakimiyet alanı İran'da, Başbakan Hoveyda'nın piposundan hiç eksik etmediği Dunhill marka tütünden dozere kadar çoğu şey İran'da üretilmekte ve hatta emperyalistlerin gösterdiği yer ve miktarlarda ihracat yapılmaktadır.

1963-67 Tabanına Göre Yabancı Yatırım

Ülkeler	Milyon/Rial	%
A.B.D.	1609	54
Almanya	230	8
İngiltere	196	7

Fransa	173	6
Hollanda	168	6
Belçika	160	6
İsviçre	135	5
Karışık	124	4
Diğerleri	176	5

5. İRAN'DA FEODALİZM

İran'ın geçmişinden bugüne kadar, gerek siyasetinde gerek ekonomisinde yer almış olan feodal toprak ağaları, İran'da burjuvazinin önderliğinde bir burjuva devrimi yapılamadığı için, etkinliklerini sürdürmektedirler. Ülke yönetimi, emperyalizm tarafından yönlendirilmiş tekeli burjuvazinin etkinliğinde olsa bile, eskiden beri var olan prekapitalist unsurlarla belli bir ittifaq süregelmiştir.

Ülke yerli tekeli burjuvazi, toprak ağaları, tefeci tüccarlardan müteşekkil bir oligarşinin yönetimindedir. Ayrıca bu özelliği, ülkeye görünürde yöneten Şah'ın kişiliğinde, ülkenin ekonomik yapısının küçük bir modeli olarak görmekteyiz. Ülke topraklarının büyük bir kısmına sahip olan şah, köylüyü ezerek yaşamını sürdürürken, ülkenin sanayileşmesindeki etkisi büyüktür, ve büyük tekellerin yönetim kurullarında yer almaktadır.

Ülkede tekeli burjuvazinin güçlenmesi, yönetimin diğer kanadını tasfiye istemlerini güçlendirdi ve Şah'ın dediğinden çıkmayan parlamentonun kararı ile 1962'de yukarıdan aşağı bir şekilde kırsal kesimde tarım reformu yapılmak istendi (Ak devrim). Toprak ağalarının elinden toprakları satın alındı ve onlara sosyal ve ekonomik durumlarını garantiye almak için devlet teşekküllerinden paylar verildi; alınan topraklar köylüye verildi ama mekanizasyonun tarıma girmemesi, kooperatiflerin az olması ve köylerin birbirlerine uzak olmaları bu gelişmeyi olanaksız kıldı. Ve nitekim, satın alınan ve dağıtılan topraklar, ekilebilen toprakların % 15 - 20'si oldu ve köylü-

lerin çok azı toprak sahibi olabildi. Ekilebilen toprakların % 59'u bugün toprak ağalarının elinde bulunmaktadır. Devlet (yani Şah) ve dinsel kuruluşların toprakları buna eklenirse toprağın % 75'i büyük toprak sahiplerinin elinde kalmıştır (14).

Yani kırsal kesimde yukarıdan aşağı yapılmak istenen değişim başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Ve bu görev, şimdi emperyalizm çağında devrimci barutunu tüketmiş burjuvazinin değil İran halkının görevidir. Ve temelde kapitalizmin pazarını genişletmeye ve köylülüğün devrimci potansiyelini azaltmaya yönelik reformların gerçek niteliği bilinmektedir.

6. ORTA DOĞU'DA İRAN GÜCÜ

Bugün İran Petrolleri varil varil, Basra Körfezi'nden, Amerika'ya ve diğer emperyalist ülkelere akmaktadır. İran halkının sömürsü eskinden olduğundan daha az değil, daha fazladır. Ülke çarpık ve bağımlı bir şekilde sanayileşmiştir. Bundan kâr eden İran halkı değil, emperyalizm ile sanayi % 85'ine sahip 45 İranlı aile ve saraydır. Bu mutlu azınlık rahat ve lüks içinde iken hergünkü ezilmişliği ile, İran Şah'ının kim olduğunu bile bilmeyen, çalışan, insanlar yaşamaktadır bu Orta Doğu ülkesinde (**). Ve Şah (daha doğrusu Şah'ın kişiliğinde somutlaşan emperyalistler ve tekeli burjuvazi) kendini bu insanlardan korumak ve onları bugünkü hallerinde mümkün olduğu kadar uzun zaman tutabilmek için, heryıl Amerika'dan ve İngiltere'den milyarlarca lirahak silâh, cephane, roket, hertürlü modern silâh almaktadır. Amaç İran'ın bu zenginliğini İran halkına karşı korumaktır.

İran bugün dünyanın en güçlü ordularından birine sahiptir. Alınan yeni bombardıman uçakları için, Amerika'dan binlerce teknisyen getirtip, nasıl kullanılacağını pilotlarına öğretmektedir. Emperyalizmin zengin pet-

rol kaynağı olan Basra Körfezi kurtuluş mücadelesi veren halklara karşı savunulmalıdır. Ve bu amaçla Şah, birkaç gerici Orta Doğu ülkesi ile o çevrede bir savunma örgütü kurmak için çalışmalarına girmiştir. Dünya ve İran halklarının düşmanı, Orta Doğu'nun petrol ve ham madde jandarması İran oligarşisi, ordusu ile, polisi ile bugün kurtuluş mücadelesi veren halklara karşı savaşmaktadır (**).

Amerikan Newsweek dergisi Mayıs 1961'de, başkan yardımcısı Hubert Humprey'in eski bir sözünü şöyle aktarıyor: «İran ordusunun başının adamlarımızdan birine ne dediğini biliyormusunuz? Ordunun Amerikan yardımını sayesinde ayakta durduğunu, sivil halkla başa çıkabilecek durumda olduğunu söyledi. Ordu Ruslara karşı savaşmak için değil, İran halkına karşı savaşmak için hazırlanıyor.»

Emperyalistler artık sömürülerini ikinci paylaşım savaşı öncesi gibi yapmamaktadırlar. Bir ülkedeki sömürü güvencelerini ülkelerinden askerlerini, silâhlarını getirerek yapmıyorlar, sömürge ülkeyi açıkça işgâl etmiyorlar. İncelen sömürü yöntemlerine göre bütün bu işleri yapan emperyalistler, İ-

ran'daki güvencelerini, ki bu güvenceleri tekeli sermayedelerdir, korumak için İran'a, İran'ın parası ile (halkı sömürerek alınan paralarla) silâh satıyorlar ve bu silâhlarla kendileri için baş düşman olan İran halklarının kurtuluş mücadelesini önlemek istiyorlar. Artık yeni sömürgecilik metodları ile birlikte, sömürge ülkelerde yerli tekeli burjuvazilerin yaratılması ile birlikte, emperyalizm o ülke için yalnızca dışsal bir olgu olmaktan çıkmış artık aynı zamanda içsel bir olgu haline gelmiştir. Ve bu sömürülerini sürdürebilmek için de kendi ordusunu kullanacağı yerde o ülkenin ordusunu kendi halkına karşı kullanarak sömürge ülkeyi işgâl etmişlerdir. Ve bu ordu Newsweek'de de itiraf edildiği gibi ülkeyi dış düşmana karşı değil, kendi halkına karşı savunabilecek şekilde eğitilmiş ve teçhizatlandırılmıştır. Bir yanda Amerika, İngiltere, diğer emperyalistler, şah ve yerli tekeli İran burjuvazisi, bir yanda da yüzyıllardır sömürülmüş İran insanı, İran halkları.

Zafer her zaman olduğu gibi er veya geç örgütlenmiş İran halklarının olacaktır.

(*) İran'ın siyasî hayatı, her yerde olduğu gibi, ekonomik hayatının bir benzeridir. Yıllar boyu süre gelen ekonomik bağımlılık, sömürü, işbirlikçiler - emperyalistler ilişkisinin tipik örneği, İran siyasî hayatında bir siyasî demokrasinin yokluğu ile bağdaştırıldığında İran Parlementosu hakkında daha fazla bir açıklama yapmak gereksizdir. Parlemento, Bakanları Şahın başkanlığında toplanan, Şah istediği zaman milletvekilliğine adaylığını koyan ve kazanan, istediği zaman istifa eden, aldığı kararlar ülkeyi sömüren emperyalistlerin kararı olan, «Seçkin İran'lılar» topluluğudur.

(**) İran halkı, emekçileri, proleteryası düşmanları SAVAK (Milli Güvenlik ve İstihbarat Teşkilâtı) tarafından (daha doğrusu tekeli burjuvazinin baskı ve terör örgütü SAVAK tarafından) kontrol edilmekte, işkence edilmekte ve öldürülmektedir. Her fabrikada bir SAVAK bürosu vardır, çalışan bütün işçilerin faaliyetleri gözlenir, devrimci olarak tanınan bir işçi İran'da kesinlikle iş bulamaz v.s. Öteyandan İran halkı, kendisine sunulan burjuva ideolojisiyle şartlandırılmak istenirken ülkedeki devrimci hareket her geçen gün gelişmektedir.

(***) İran halkının % 63,5'i haftada 7.—, \$'dan az kazanırken, baş şehri dünyanın en pahalı beş şehriden biri ilân edilen bu ülkenin işbirlikçi yönetimi Ameri-

ka'nın toplam silâh satışının yarısını İran'a getirtmek için 4 milyar dolar öderken; Fransa, İngiltere ve Batı Almanya'dan bir milyar dolar değerinde silâh satın alıp, bugün Ortadoğu ülkelerinin emperyalist jandarmalığı görevini yükledi. ABD'nin ve müttefiklerinin «haklarını» sonuna kadar savunan İran, İngiltere ve Sultan Kabus için ABD'nin de desteği ile Dofar'ı resmen işgâl etti. İran bu jandarma görevini bugün ve yarın başarı ile götürse bile, İran'lı devrimciler Dofar'lı gerillaların yanında yer alarak o jandarmayı öbürsü gün kendi süngüsü ile delik deşik edecektir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- (1) (Sayings of the Month), **The Middle East**, No: 10, Haziran 1975, S: 108.
- (2) İran Turizm ve Enformasyon Bakanlığı Yayını, «**The Basic Facts About Iran**», 1974, S: 69.
- (3) (Oil Wealth - Profit for the People), **The Middle East**, No: 10, Haz. 1975, S: 46.
- (4) Louis Kraar, (The Shah Drives to Build a New Persian Empire), **Fortune**, Ekim 1974, S: 149.
- (5) Bahman Nirumand, **Hür Dünyanın Diktatörlüğü**, Çev. Arif Gelen, Ankara, Anadolu yay. 1968, S: 21.
- (6) a.g.e., S: 31.
- (7) Julian Bharier, **Economic Development in Iran 1900 - 1970**, Londra, Oxford University Press, 1971, S: 158.
- (8) Bahman Nirumand, a.g.e., S: 46.
- (9) Julian Bharier, a.g.e., S: 158
- (10) Yıldırım Koç, **Çokuluslu Tekeller ve Uluslararası Tekelci Sermaye**, T.İ.B. yay. No. : 6, S: 53.
- (11) A.g.e., S: 55
- (12) A.g.e., S: 57.
- (13) Julian Bharier, a.g.e., S: 193.
- (14) Bahman Nirumand, a.g.e., S: 142.
Not : 76 Rial, 1 Dolar karşılığıdır.

TİB Aylık Bülteni'ne abone olmak için 30 TL. lik posta pulu veya posta havalesinin açık adres ile birlikte TİB - Karanfil Sok. 14/10 Kızılay - ANKARA Adresine gönderilmesi gerekmektedir. Süresi biten abonelerin yenilenmesi gerekmektedir.

TİB ARAŞTIRMALARI No : 16

TÜRKİYE İŞÇİ SINIFI ve MÜCADELELERİ
TARİHİ 336 Sayfa 20.— TL.

— Bugün işçi sınıfının ekonomik-demokratik mücadelesi hangi düzeydedir?/Hangi mirasları devralarak bugünkü düzeye gelmiştir?/Ne zamanlar, nelerde, ne tür eylemler olmuştur?/Politik, ideolojik, Ekonomik-demokratik mücadele/Çalışma ve Yaşama koşulları/Ücretler/Yasalar/Örgütlenme/Sözleşmeler/geçmişten 1923'e kadar/123-1946 dönemi/1946-1963 dönemi/1963-1971 dönemi/1971 yılından günümüze kadar.

Gön :

Tüm İktisatçılar Birliği
Aylık Bülteni

Karanfil Sok. 14/10
Kızılay - ANKARA

ADRES :